

Електронний журнал «Ефективна економіка» включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 975 від 11.07.2019). Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292. Ефективна економіка. 2023. № 1.

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2023.1.35>

УДК 338.48

Ю. І. Сологуб,

к. геогр. н., доцент, Національний університет харчових технологій

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-6965-5887>

А. Р. Шейко,

магістрант кафедри туристичного та готельного бізнесу, Національний університет харчових технологій

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4559-1786>

СТОМАТОЛОГІЧНИЙ СЕГМЕНТ МЕДИЧНОГО ТУРИЗМУ ЯК ПЕРСПЕКТИВНИЙ НАПРЯМ РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНОЇ СФЕРИ

Yu. Sologub,

PhD in Geography, Associate Professor,

National University of Food Technologies

A. Sheiko,

Master's student of the Department of Tourism and Hotel Business,

National University of Food Technologies

THE DENTAL SEGMENT OF MEDICAL TOURISM AS A PROMISING DIRECTION OF THE DEVELOPMENT OF THE TOURISM SECTOR

У статті проведено аналіз актуальних напрямів розвитку світового ринку медичного туризму. Окреслено особливості розвитку ринку медичного туризму України виходячи з ресурсного потенціалу регіонів та закордонного досвіду. Встановлено, що значні темпи розвитку міжнародного ринку медичного туризму можна пояснити значною кількістю факторів, у тому

числі, зростанням ділової активності, стрімким розвитком медичної науки та високих технологій.

Індустрія медичного туризму та гостинності утворює єдину систему ринків, що включає представників не лише з базових туристичних послуг, а й з банківських, послуг зв'язку, страхування чи юридичної допомоги.

Формування організаційно-економічного механізму ефективного управління медичним комплексом обумовлено особливостями державного управління і роллю лікувально-оздоровчої діяльності в охороні здоров'я, туризмі, економіці країни. Медичний туризм в світі має велике значення, як для держав, приватних підприємців так і для туристів.

Україна має базу для створення туристичного медичного кластеру на території держави, що стало б значною частиною економіки країни. Для цього важливо правильно розуміти організацію роботи медичного кластеру та утворення єдиної системи ринків даного виду туристичної діяльності.

Ринок стоматологічних послуг в світі приносить значні кошти до бюджету країн щороку. Якісна стоматологія цінується, а ціни змушують людей подорожувати задля того, щоб знайти лікування дешевше. Перевагою медичного туризму є те, що саме ця сфера в своїх кластерах тісно поєднує роботу державних та приватних підприємств.

The article analyzes current trends in the development of the world medical tourism market. The peculiarities of the development of the medical tourism market of Ukraine based on the resource potential of the regions and foreign experience are outlined. It has been established that the significant rate of development of the international medical tourism market can be explained by a significant number of factors, including the growth of business activity, the rapid development of medical science and high technologies.

The medical tourism and hospitality industry forms a single system of markets, which includes representatives not only from basic tourism services, but also from banking, communication services, insurance or legal assistance.

The formation of the organizational and economic mechanism of effective management of the medical complex is determined by the peculiarities of state administration and the role of medical and recreational activities in health care, tourism, and the country's economy. Medical tourism in the world is of great importance, both for states, private entrepreneurs, and for tourists. Ukraine has a

basis for creating a tourist medical cluster on the territory of the state, which would become a significant part of the country's economy. For this, it is important to correctly understand the organization of the work of the medical cluster and the formation of a single system of markets for this type of tourist activity.

The market of dental services in the world brings significant funds to the budget of countries every year. Quality dentistry is valued, and prices drive people to travel to find treatment for less. The problem and the advantage of medical tourism is that this field closely combines the work of state and private enterprises in its clusters.

The formation of the mechanism of effective management of the medical complex is due to the peculiarities of state administration and the role of medical and recreational activities in health care, tourism, and the country's economy. According to this position, there are groups of countries for which medical tourism is the object of a state management strategy, countries with a mixed model of medical tourism management, and countries with a network model of medical tourism management.

Ключові слова: *туризм, медичний туризм, стоматологічний туризм, розвиток.*

Keywords: *tourism, medical tourism, dental tourism, development.*

Постановка проблеми. Туристичний ринок України переживає період певної стагнації, обумовленої реаліями сьогодення. У більшості туристичних агентств переважають пропозиції закордонних турів, і лише окремі рецептивні туроператори працюють на прийомі. Важкість прогнозування попиту, мінливість бізнес-поведінки українських партнерів - виробників турпослуг, необґрунтований ріст цін на сталий продукт рекреації, все це не залишає варіантів туроператорам у формуванні пакетних турів, які є гарантією якості та досить успішно реалізуються на ринку.

Так, всього 10% іноземців при перетині кордону визначають метою в'їзду туризм (рекреаційний, навчальний, бізнес-тури) та майже 90% як приватні поїздки. Серед іноземних туристів лише незначна (4,8%) частка скористалася послугами туристичної фірми з метою організації подорожі. Лише третина туристів обирає як засіб розміщення готелі (26,6%) або санаторії та курортні

заклади (5,6%), приватний сектор розміщення (11,7%), але більшість віддають перевагу (54,5%) безоплатному проживанню у родичів та друзів. Потенційним джерелом залучення туристів до України є інноваційний туристичний продукт.

Такою інновацією є впровадження в практику туристичного бізнесу програм медичного туризму.

Медичний туризм в світі має велике значення, як для держав, приватних підприємців, так і для туристів. Україна має базу для створення туристичного медичного кластеру на території держави, що стало б значною частиною економіки країни. Для цього важливо правильно розуміти організацію роботи медичного кластеру та утворення єдиної системи ринків даного виду туристичної діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питаннями організації та розвитку медичного туризму на регіональному та загальнодержавному рівнях присвячені наукові праці Бордун О.Ю., Величко В.В., Мальська М.П., Мазур Ф.Ф., Покоłodна М.М., Полчанінова І.Л., Романів О. та інших науковців.

Постановка завдання. Здійснити аналіз стоматологічного сегменту світового ринку медичного туризму.

Виклад основного матеріалу. Одним з найбільш швидкозростаючих ринків сучасності є медичний туризм. Це можна пояснити значною кількістю факторів, у тому числі зростання ділової активності, стрімкий розвиток медичної науки та високих технологій, прагнення населення до оздоровлення. Як правило, при виборі країни і медичного закладу пацієнти ґрунтуються на наявні експертні оцінки та рейтинги.

Значний вплив на зростання туристичних потоків в медичному сегменті туристичної діяльності має бурхливий розвиток високотехнологічних комунікаційних технологій. Так, пацієнти, які подорожують різними країнами для лікування, все частіше використовують електронні медичні записи для зберігання інформації, пов'язаної зі здоров'ям, у цифровому форматі. Електронний медичний запис — це систематичний збір звітів про стан здоров'я та медичних оглядів пацієнтів, які зберігаються в електронному вигляді.

Авторизовані користувачі можуть миттєво та безпечно отримати доступ до них, що значно полегшує здійснення подорожей на значні відстані.

Ринок медичного туризму включає доходи, отримані юридичними особами від надання послуг в'їзного медичного туризму та послуг виїзного медичного туризму. Ринкова вартість включає вартість супутніх товарів, проданих постачальником послуг або включених до пропозиції послуг. Включаються лише товари та послуги, якими торгують суб'єкти господарювання або які продаються кінцевим споживачам.

Міжнародний науково-дослідний центр охорони здоров'я (International Healthcare Research Center, IHRC) та Міжнародна асоціація медичного туризму (MTA) публікують «Глобальний світовий рейтинг індустрії медичного туризму». Відповідно до нього, лідерами в області медичного туризму обрано 41 державу в яких проживає майже 60 % населення світу.

Основними гравцями на ринку медичного туризму є Apollo Hospital Enterprise Limited, Prince Court Medical Centre, Bumrungrad International Hospital, KPJ Healthcare Berhad, Fortis Health Ltd., Raffles Medical Group, Bangkok Hospital Medical Centre, Samitivej PCL., Min-Sheng General Hospital та Азіатський інститут серця.

Формування організаційно-економічного механізму ефективного управління медичним комплексом обумовлено особливостями державного управління і роллю лікувально-оздоровчої діяльності в охороні здоров'я, туризмі, економіці країни. Відповідно до цієї позиції, країни які надають послуги в рамках медичного туризму можна розділити на три окремі групи.

Перша група країн для яких медичний туризм є об'єктом стратегії державного управління. У неї включені держави в яких медичному туризму належить важлива частка в ВВП країни, тому управління даним сектором є частиною державної стратегії, є відомство або міністерство, яке відповідає за розвиток туризму, якість медичних послуг, тощо. Базовими інструментами розвитку медичного туризму в них є стратегічні державні програми та кластери (Італія, Туреччина, Болгарія).

Для другої групи країн притаманна змішана модель приватно-державного управління медичним туризмом. В основному, це держави в яких даний вид туристичної діяльності не є пріоритетним напрямком економічного розвитку, хоча і позиціонується як корисний вид суспільної практики. В даному випадку, переважає регіональне управління, відсутня стратегія держави в галузі туризму (США, Польща, Литва).

Третя група країн має мережеву модель управління медичним туризмом. Комбінація державного і територіального управління з різноманітними формами підтримки підприємств лікувально-оздоровчого комплексу та наданих лікувально-оздоровчих послуг (Німеччина, Франція, Великобританія).

Така градація країн у великій мірі пов'язана зі значною диверсифікацією ринку туристичних послуг медичного спрямування. На сьогодні, існує досить велика кількість напрямків медичного туризму, що безпосередньо впливає з існуючих хвороб та наявних методів їх лікування.

Глобальну сегментацію ринку медичного туризму можна представити наступним чином:

1. За типом лікування: косметичне лікування, стоматологічне лікування, лікування серцево-судинної системи, ортопедичне лікування, бариатричне лікування, лікування безпліддя, офтальмологічне лікування, інші види лікування.
2. За типом: внутрішні, міжнародні.
3. За медичною допомогою: лікування, оздоровлення, альтернативне лікування.
4. За постачальниками послуг: державні, приватні.

Одним з поширених та «класичних» напрямів медичного туризму є стоматологічний.

Згідно даними Всесвітньої організації охорони здоров'я, кількість випадків захворювань ротової порожнини зростає і вражає понад 3,5 млрд. осіб у всьому світі.

Стоматологічна частка ринку медичних послуг становить 14%, що є значним ринковим сегментом (Рис.1).

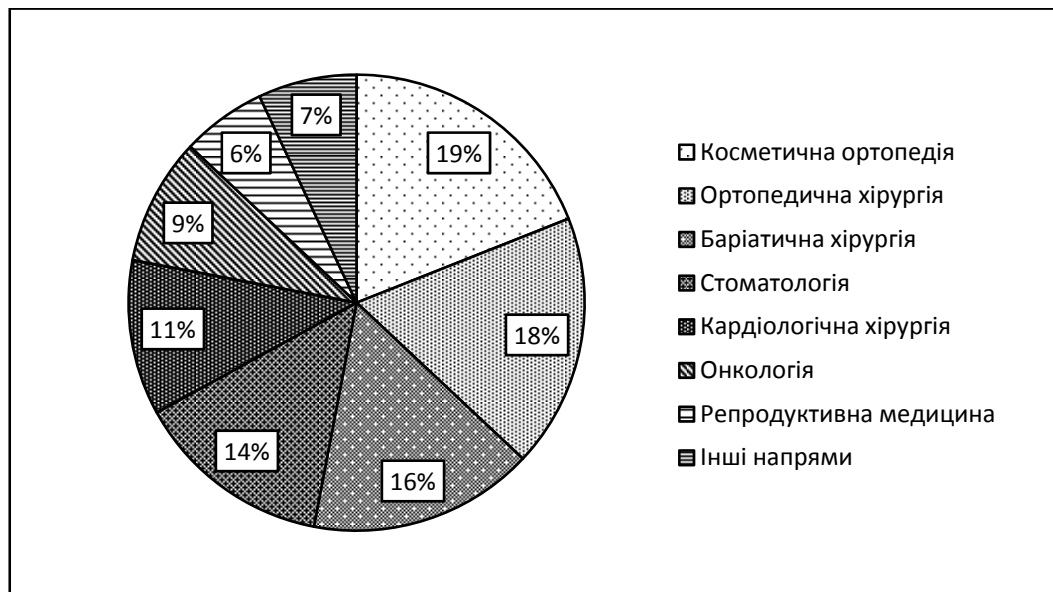

Рис.1. Сегментація ринку медичних послуг на 2022 р.

Попит на косметичну стоматологію, стоматологічну терапевтичну продукцію та косметичні процедури, такі як відбілювання та полірування зубів, зростає. Висока вартість відповідних процедур сприяє зростанню ринку стоматологічного туризму.

Очікується, що ринок буде стимулюватися зростаючою потребою скоротити витрати на стоматологічне обслуговування. Багато людей не можуть дозволити собі високу вартість стоматологічної допомоги у своїх країнах і тому вибирають стоматологічне обслуговування в інших. Стоматологічне страхування отримати складно, та воно часто не покриває витрати на потрібні процедури. Таким чином, потреба в лікуванні та відсутність доступності підживлюють ринок стоматологічного туризму.

Потрібно розуміти, що індустрія медичного туризму та гостинності утворює єдину систему ринків, що включає представників не лише з базових туристичних послуг, а й з банківських, послуг зв'язку, страхування чи юридичної допомоги.

Найпривабливішим європейським напрямком є Іспанія, за нею йдуть Франція та Німеччина (Рис.2)..

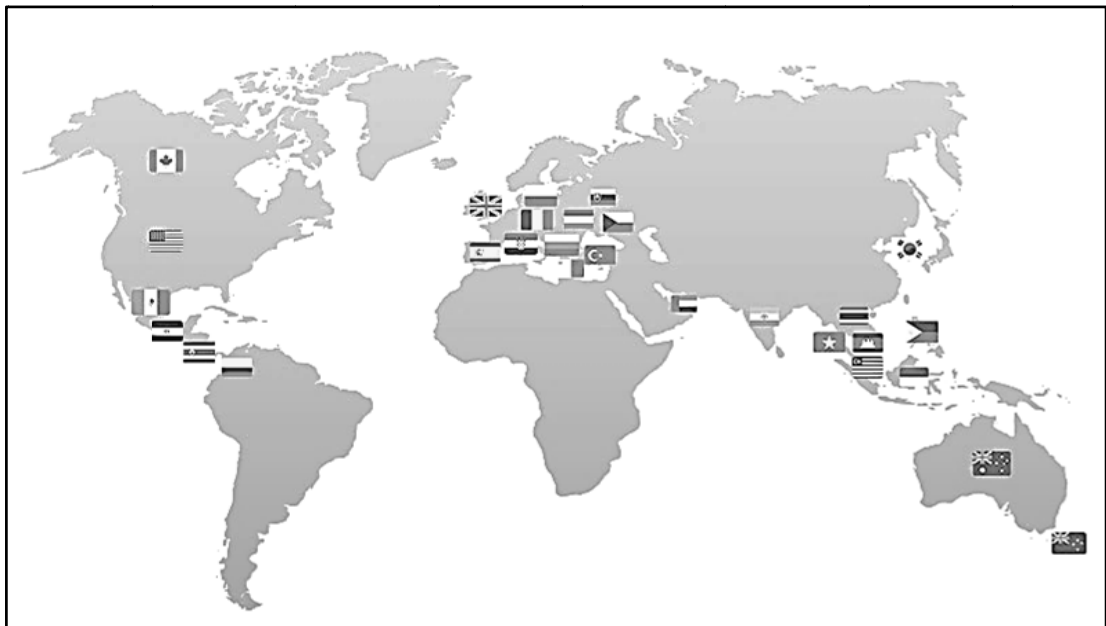

Рис.2. Локалізація світового ринку стоматологічного туризму

Хоча стоматологічний туризм досить поширений, але найчастіше туристи обирають Європу, адже тут порівняно менші ціни на стоматологічне лікування, що можна вдало поєднати з оглядом архітектурних, культурних та історичних пам'яток (Рис.3).

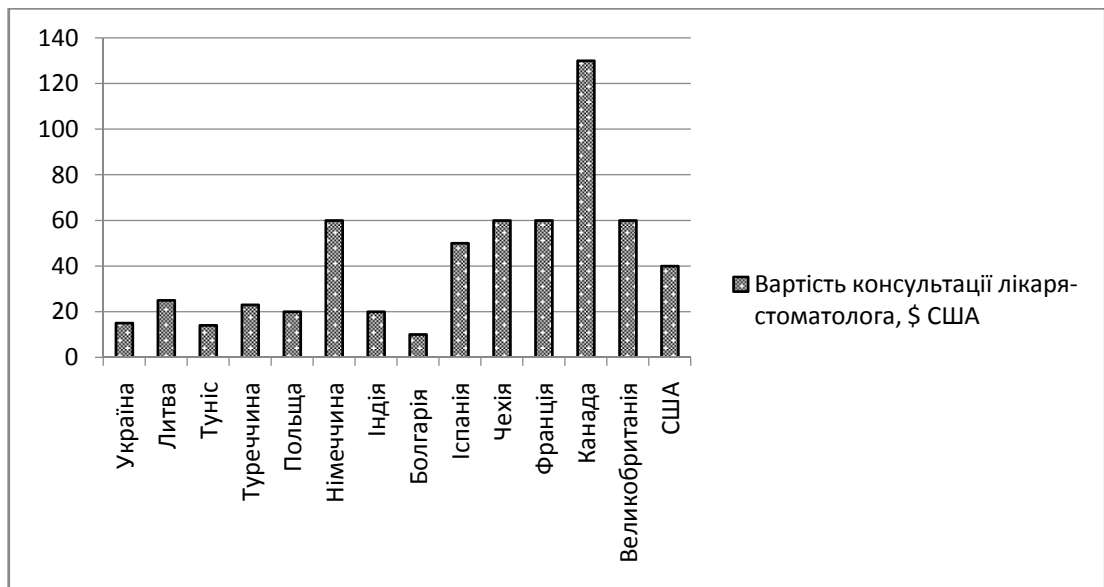

Рис. 3. Вартість консультації лікаря-стоматолога в різних країнах світу

Ринок стоматологічних послуг в світі приносить значні кошти до бюджету країн щороку. Якісна стоматологія цінується, а ціни в деяких країнах змушують людей подорожувати задля того, щоб знайти лікування дешевше [1].

Проблемою та перевагою медичного туризму в світі є те, що саме ця сфера туризму в своїх кластерах тісно поєднує роботу державних та приватних підприємств.

Очікується, що глобальний ринок стоматологічного туризму досягне оцінки в 6,7 млрд. доларів США у 2023 році (Табл.1). Передбачається, що попит на ринку зросте до приголомшливих 13,6% CAGR , що призведе до оцінки ринку до 24,3 млрд. доларів до 2032 року [4].

Таблиця 1. Аналіз можливостей ринку стоматологічного туризму

Точки даних	Аналіз ринку
Ринкова вартість стоматологічного туризму 2022	6 млрд. доларів США
Орієнтовна ринкова вартість стоматологічного туризму на 2023 рік	6,7 млрд. доларів США
Прогнозована ринкова вартість стоматологічного туризму на 2032 рік	24,3 млрд. доларів США
CAGR 2023-2032 рр. на основі ринкової вартості стоматологічного туризму	13,6%
Частка ринку стоматологічного туризму в 5 найкращих країнах	35%

Вартість стоматологічних процедур в різних країнах відрізняється. Споживачі, які віддають перевагу більш недорогим варіантам лікування, подорожують до міст, щоб отримати переваги від передових послуг і низьких цін.

За даними Future Market Insights (FMI), очікується, що загальний обсяг продажів на ринку стоматологічного туризму становитиме майже 4,0% від загального ринку медичного.

За останнє десятиліття стоматологічний туризм набув популярності. Зростання цін на стоматологічні процедури, стоматологічну хірургію та естетичну стоматологію спонукає споживачів інвестувати в медичний туризм.

Середня вартість звичайних стоматологічних процедур в США оцінюється приблизно в 125 доларів за один прийом без стоматологічної страховки. Висока вартість лікування в країнах з розвинутою економікою призвела до збільшення пацієнтів в країнах, де середній цінник менший. Прикладом таких країн є Угорщина, Індія та навіть Україна (Рис4.).

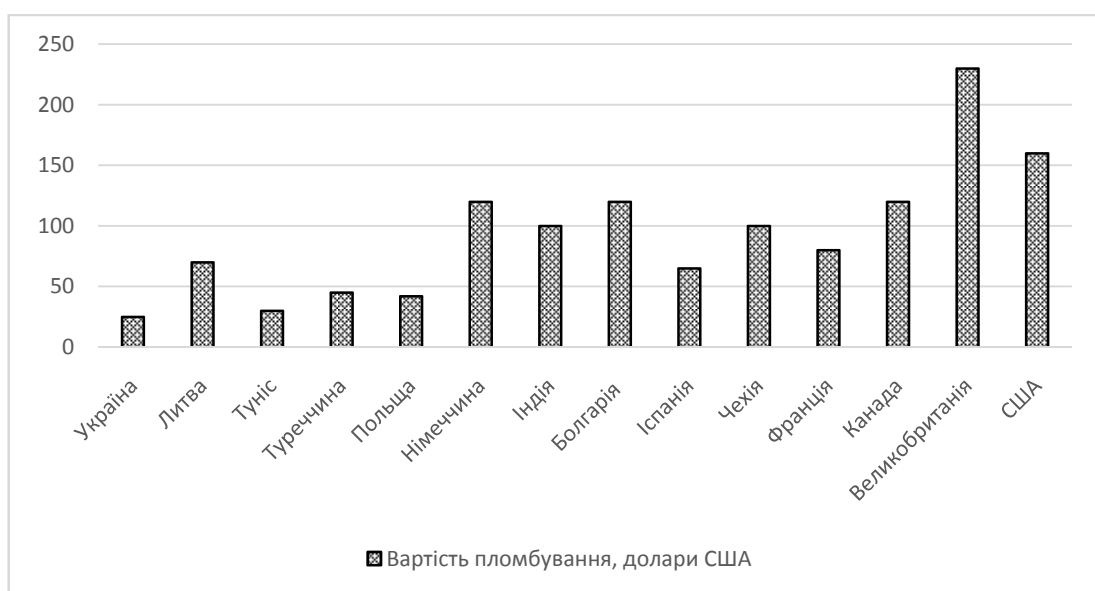

Рис. 4. Вартість процедури пломбування в різних країнах світу.

Цінник на послуги більшої складності може відрізнятися у рази, тому медичний туризм може допомогти заощадити іноді до 90% коштів, які людина витратила на аналогічну послугу, але в себе в країні (Рис.5).

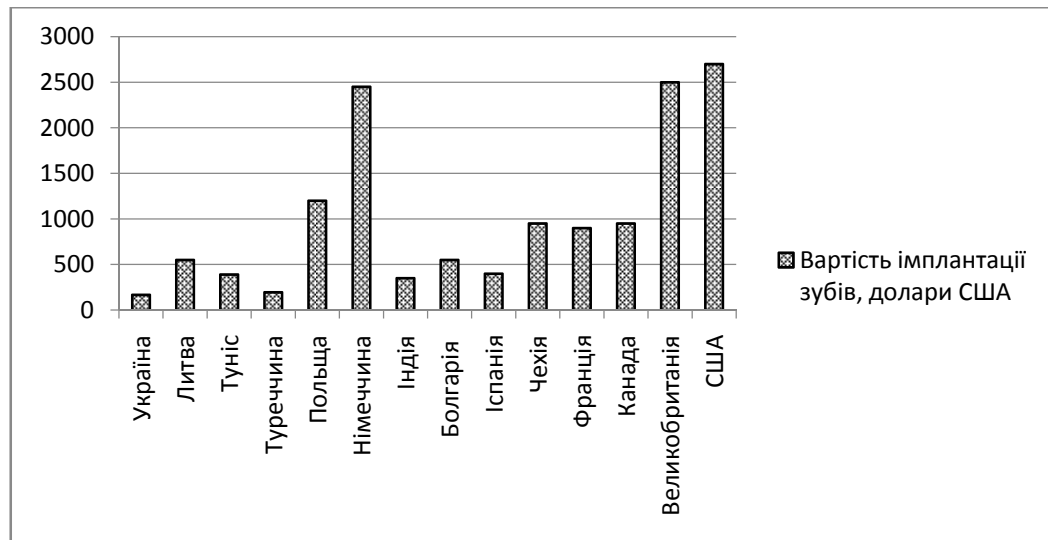

Рис. 5. Вартість процедури імплантації зубів в різних країнах світу.

Стоматологічне обслуговування в розвинутих країнах надто вартісне і переважно не входить в звичайне страхування. Даний аспект у значній мірі сприяє виникненню профільних туристичних потоків до країн з більш оптимальним співвідношенням ціна-якість в стоматологічній сфері.

Крім того, ринок стоматологічного туризму стимулюється зростанням випадків стоматологічних аномалій і косметичної стоматології. Зростаюча обізнаність про стоматологічний туризм і порівняно низька вартість ортопедичних і реставраційних процедур продовжуватимуть розвивати ринок.

Стоматологічні послуги в Європі в середньому є значно дешевшими, ніж в США, тому стоматологічний медичний туризм там набуває популярності.

Лідером в стоматологічному туризмі Європи є Угорщина, саме вона займає 37 % на ринку стоматологічних послуг регіону (Рис.6).

Європейська обсерваторія систем охорони здоров'я стверджує що [3]:

- Румунія та Хорватія вважаються перспективними для розвитку стоматологічного туризму.
- Франція та Німеччина пропонують громадянам широкий спектр стоматологічних послуг, але високий розподіл витрат і фіксовані максимальні ліміти відшкодування означають, що іноді для них рентабельніше виїжджати за стоматологічною допомогою за кордон.

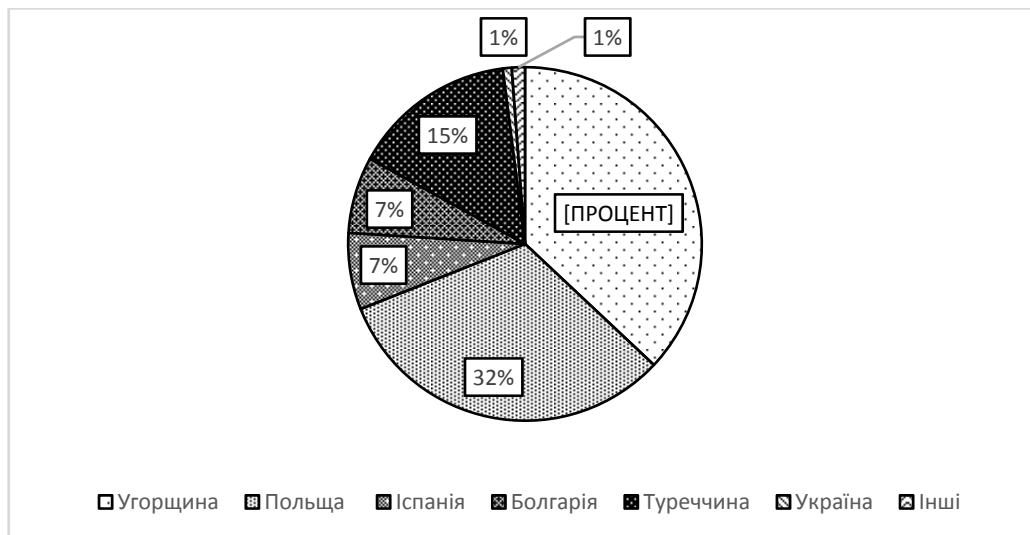

Рис. 6. Сегментація ринку стоматологічного туризму Європи в 2022р.

– Стоматологічні клініки в прикордонних регіонах мають стимул пропонувати пакети косметичного лікування громадян сусіднім країнам або там, де стоматологічне обслуговування вартісне.

– Стоматологи переїжджають зі Східної Європи до Норвегії, Німеччини та Швеції, щоб пропонувати послуги за нижчими цінами.

– Деякі стоматологічні клініки, що спеціалізуються на недорогих послугах у Швеції, відкриті лише 3 місяці на рік, оскільки в них працюють «мандрівні» стоматологи.

Стоматологічний туризм, як явище сформувався давно, головними його ознаками є пошук країни, де лікування є дешевшим, а якість краща чи не гірше ніж в країні, де проживає турист [2].

Україна має дві популярні сфери розвитку медичного туризму, репродуктивна медицина набуває популярності в Києві та стоматологія в Одесі. Одеса також має значну курортну базу, що може забезпечити приток туристів, адже лікування може поєднуватися із культурно-пізнавальним відпочинком.

Однак, лікувально-оздоровча база України катастрофічно зменшується – на 696 підприємств за останні три роки. Причини закриття цих закладів: капітальний ремонт, реконструкція, зміна власника чи форми господарювання, перебування справ у суді, банкрутство та відсутність коштів на експлуатацію.

Крім того, у регіонах України простежується негативна тенденція до скорочення турпотoku, обслуговуваного в лікувальних закладах.

Загалом, український ринок медичного туризму складається з декількох субринків, зокрема субринків виробників та продавців – безпосереднього виробництва лікувально-оздоровчих послуг, субринку суто туристичних послуг та субринку туристичної інфраструктури, а також субринку покупців та споживачів лікувально–оздоровчих послуг.

Напрямки розвитку вітчизняного ринку медичного туризму визначаються безліччю законодавчих та нормативних документів, програм державних та муніципальних органів управління. Однак, в них не конкретизуються можливості, завдання, інтереси виробників та продавців-суб'єктів вітчизняного ринку медичного туризму, що в значній мірі визначає їх неефективність.

Висновки. Ринок медичного туризму зазнає змін. Традиційні лікувально-оздоровчі заклади поступово перестають бути місцем лікування і відпочинку осіб похилого віку та стають поліфункціональними оздоровчими центрами, розрахованими на широке коло споживачів.

Трансформація лікувально-оздоровчих закладів обумовлена двома обставинами. Перш за все, це пов'язано зі зміною характеру попиту на лікувально-оздоровчі послуги. Популяризується здоровий спосіб життя, і в усьому світі зростає число людей, які хочуть підтримувати хорошу фізичну форму і потребують відновних антистресових програмах. Друга причина переорієнтації полягає в скороченні їх традиційної підтримки, в тому числі фінансової. Дані аспекти спричинили значну диверсифікацію міжнародного ринку медичного туризму з акцентом на вузькоспеціалізованих напрямках відповідно до потреб клієнтів.

Висока вартість медичної допомоги в розвинених країнах сприяє зростанню ринку медичного туризму, оскільки країни, що розвиваються, можуть надавати дешевше лікування. Пацієнти зазвичай подорожують до країн, що розвиваються, де є якісна медична інфраструктура та низькі витрати на медичне обслуговування.

Стоматологічний туризм в світі набирає обертів, а розвиток цього виду медичного туризму швидко популяризується в країнах що розвиваються. Ціни на стоматологічне лікування в Україні в кілька разів нижчі, ніж мінімальні ціни в країнах Західної Європи, що разом з порівняно високим рівнем надання відповідних послуг формують передумови для розвитку медичного туризму відповідного спрямування.

Література

1. Герасименко В.Г., Павлоцький В.Я. Методика визначення кількісних показників регіонального ринку туристичних послуг. Регіональна економіка. 2011. № 2. С. 157–163.
2. Горун В.В. Територіальна організація рекреаційних умов і ресурсів Одеської області. Вісник соціально-економічних досліджень. Геополітика і екогеодинаміка регіонів. 2014. № 2. С. 473–482.
3. Романів О. Географія медичного туризму Європи. Часопис соціально-економічної географії. 2010. № 8 (1). С. 79-84.
4. Офіційний сайт Асоціації медичного туризму. URL: <https://www.medicaltourism.com/> (дата звернення 05.01.2023)

References

1. Gerasimenko, V.G. and Pavlotskyi, V.Ya. (2011), “ Methodology for determining quantitative indicators of the regional market of tourist services ”, *Rehional'na ekonomika*, vol. 2, pp. 157–163.
2. Horun, V.V. (2014), “Territorial organization of recreational conditions and resources of Odesa region”, *Visnyk sotsial'no-ekonomichnykh doslidzhen'. Heopolityka i iekoheodynamika rehioniv*, vol. 2, pp. 473–482.
3. Romaniv, O. (2010), “Geography of medical tourism in Europe”, *Chasopys sotsial'no-ekonomichnoi heohrafii*, vol. 8, pp. 79-84.
4. The official site of Medical Tourism Association. URL: <https://www.medicaltourism.com/> (Accessed 05 January 2023).

Стаття надійшла до редакції 16.01.2023 р.